

22. mart 2020.

Danas

Nedelja Socijalizacija države pre etatizacije društva

Nedelja

Jovan Komšić, *Demokratija i dobra (samo)uprava*, DanGraf, Beograd 2019.

Socijalizacija države pre etatizacije društva

Jovan Komšić na samom početku knjige postavlja „istraživačko pitanje“ – Kako upravljati društvom učeći od njega?

Autor polazi od pretpostavke da dobra vladavina i dobra uprava imaju imperativ da uvažavaju i artikulišu društvenu složenost i pluralizam, ne samo interesa, već i svih drugih različitosti.

U osnovi dobre vladavine je interaktivan odnos između države i društva. S obzirom da nema vladavine bez pristanka onih nad kojima se vlada, samo je vladavina sa saglasnošću onih kojima se vlada dobra vladavina.

Država mora da se socijalizira pre nego da se društvo etatizuje. Danas je problem što su usavršeni mehanizmi proizvodnje pristanka.

Polazeći od činjenice da je su vlast i ograničavanje vlasti temeljni problemi politike, Komšić razmatra principe i mehanizme ograničavanja i kontrole vlasti. „Moćni čine ono što mogu, a slabi trpe ono što moraju“ (Hana Arent).

Svaka vlast nastoji da se legitimiše i nađe osnov i/li opravdanje svoje vladavine. Polazeći od anglosaksonske tradicije vladavine prava, vladavina mora biti potčinjena pravu,

odnosno, sloboda utvrđena pravom. Komšić se negde implicitno a negde eksplicitno bavi problemima podele vlasti i to: horizontalna (funkcionalna) podela vlasti (zakonodavna, izvršna i sudska) i vertikalna (teritorijalna) podela vlasti – između centralnih, regionalnih i lokalnih nivoa države.

Autor, nenametljivo nastoji da udahne politici moralne vrednosti i načela, sa kojim politika ne bi smela da se razide.

Ono što čini suštinu vladavine prava jesu institucije – set pravila. Izbor i dizajniranje političkih institucija pretpostavlja da one budu što je više moguće u saglasju sa političkom kulturom i tradicijom a ne puko nakalemljene.

Politička kultura oblikuje institucije, ali vremenom i političke institucije mogu da utiču na promenu navika.

Važno je nastojanje da se naviknemo da se podvrgavamo pravilima i procedurama. Institucionalizam, vladavina prava i proceduralna demokratija imaju zajednički imenitelj – poštovanje pravila igre. Institucije su u politici važne za jedan od najvažnijih transfera – transfer vlasti sa ličnosti na institucije. A ne obrnuto.

Polazeći od podele na privatnu i javnu sferu i uvida u dimenzije politike kao obavljanje javnih poslova, Komšić je značajnu pažnju u knjizi posvetio javnoj upravi.

Javna uprava obavlja poslove od „opšteg društvenog interesa“. Za razliku od tržišta (kao „krajnjeg arbitra uspešnosti“), javno upravljanje ima drugačije ciljeve, mehanizme i obzire u proizvodnji dobara i usluga, jer se oslanja na pravne i etičke norme, a ne samo na delotvornost i ekonomičnost (str. 35).

Po uzoru na Norberta Bobija, Komšić razmatranje pretpostavki i koncepata demokratije zasniva na razdvajanju dva pristupa: prvi je sadržinski (supstancijalni) a drugi je formalni (proceduralni) (str.40). Formalni pristup odgovara na pitanje kako se bira vlast – ko vlada?

A sadržinski se odnosi na pitanje – kako se vlada? Proceduralna pravila kojima biramo između različitih alternativa (Jozef Šumpeter) bez vrednosnih sadržaja mogu biti puka forma. Tokvil je upozoravao na opasnost od „tiranije većine“, Karl Fridrih i Đovani Sartori govore o odgovornosti, „polaganju računa“ i „strahu od reizbora“.

Procedure neretko nisu dovoljne. Poželjno je tragati za balansom između većine i manjine, uložiti napor i pronalaziti načine da se dođe do konsenzusa i kompromisa, „jer kada imaju mnogo partijskog duha, ljudi često gube osećaj za kompromis“ (Remon Aron str. 43).

Rešenja ne postoje uvek, ni unapred, a treba se čuvati „lažnih proroka koji imaju rešenje za sve“ (Karl Poper, str. 43). Većine uvek mogu da ugroze slobodu manjine i individualnu slobodu. Većina, ne samo da je promenljiva, već se do nje nužno ne dolazi

samo putem poštenih i slobodnih izbora. Danas se do većine dolazi novcem, organizacijom i medijima. Pažnja i poverenje birača se zaslužuju a ne kupuju.

Izbori i izvesne procedure vode ka neizvesnim ishodima.

Po Komšiću, izbori su „proces periodičnog sporazumevanja države sa građanima“ (str. 50). U neskrivenom uticaju Vladimira Goatija (kome je posvetio ovu knjigu), Komšić naglašava „strah od predstojećih izbora je konstanta politike“ (str. 49 i str. 82). Ovde se radi o „zakonu anticipiranih reakcija“ (Karl Fridrih), odnosno, prilagođavanju ponašanje ne samo prošlim, već i budućim raspoloženjima birača.

Oni na vlasti moraju da vode računa o tome i kome polažu račune. Političke partije ili ovoga nisu svesne ili tome ne pridaju dovoljan značaj.

Jedna ideja, koja se na više mesta u različitim kontekstima i oblicima javlja u knjizi a koja bi mogla da bude neka vrsta ideje vodilje je misao Lorda Brajsa, po kojem stranke „prave red u haosu velikog broja glasača“ (str. 29, 65, 77,94). Polazeći od ideje, da je politika, između ostalog „proces uspostavljanja kompromisa između naših razlika“ (Bjukenen), kod Komšića je prisutna ideja zajedničkog dobra.

U tom smislu, Komšić misli republikanski, ali i lokalno, blisko mestu života građana i tački primene. On piše: „Nesporno je i to da smisao svake pojedinačne egzistencije čini želja za priznanjem sopstvenog dostojanstva“ (str. 68).

U permanentnom dijalogu vlasti i građana, države i društva, vlast se formira i politika artikuliše odozdo nagore a vrši odozgo nadole. Kada je reč o odgovoru na zahteve građana, politička artikulacija i agregacija interesa zahteva kritičku javnost, pravo na istinu, na informisanost i obaveštenost, javnu kritiku vlade, sučeljavanje mišljenja i javni dijalog.

Autor zapaža trend „nasrtaja“ na institucije (str, 85), kao što su: slabljenje zakonodavnih tela, kršenje procedura, marginalizovanje građana u odlučivanju i nadziranju.

Put od manje – više autoritarnih i nedemokratskih sistema, preko neke forme liberalizacije do konsolidacije demokratije nije nimalo lak, ni jednostavan (str. 93). Najčešći nedostajući uslovi za konsolidaciju demokratije su: „institucionalna neopredeljenost“, „dobro rešeno državno pitanje“ (Linc i Stepan, str. 132) i „problematični istorijski prtljag“ koji ne dozvoljava da se ide napred.

Zaglavljivanje u neku formu poludemokratije, može biti prećutan, a možda stabilan kompromis između domaćih elita i međunarodne zajednice (Hague, Harrop i Breslin, str. 135). Demokratska tranzicija podrazumeva demokratizaciju i države i društva.

Autor naglašava emancipatorske potencijale civilnog društva u procesima demokratizacije nakon raspada realsocijalističkih društava, ali istovremeno primećuje da je njihova uloga „iscrpljena“ i da ne vrše u dovoljnoj meru ulogu rađanja političke alternative i nadziranja vlade (str. 99-100).

Kadrovska i programska alternativa su važne jer, „opozicija određuje budućnost države“ (DŽim Seroka, str. 132).

Dublje promene zadiru u polje političke kulture. Do promena ne dolazi samo smenom vlasti ili jedino zamenom institucija. Nije bilo moguće da se na spavanje ode kao komunista a da se probudite kao demokrata. Iz ugla suspantivne demokratije, najbitniji indikator karaktera poretka jesu njegovi učinci, rezultati i ishodi. Ako se sudi po ishodima tranzicije primećuju se: „vaninstitucionalni tokovi moći“, „zarobljena država“, „demokratija pod neprestanom opsadom“, „kontrolisana javnost“, „nepoverenje među ljudima“. Sve to otežava razrešenje sukoba i podela u društvu (str. 137).

Autor se u knjizi bavi i pitanjima reforme javne uprave i upravljanju na više nivoa. Složeni mehanizmi regionalnih integracija kao što je EU, nude mogućnost „duple regionalizacije“ (Jan-Erik Lane). Jedna je unutar nacionalne države – u procesu interakcije centralnih, pokrajinskih (regionalnih) i lokalnih vlasti. Druga je prelivanje vlasti ili delegiranje suverenosti iznad državnog nivoa kao što je EU.

U nastojanju da pomogne svojoj „zavičajnoj pokrajini“, Komšić neprestano misli, promišlja i osmišljava puteve i načine uravnotežavanja i balansiranja, na relaciji oscilirajućih tendencija: centralizacija – decentralizacija.

Četvrti deo knjige, obuhvata čitav niz tema i problema u ovoj intonaciji, kao što su: autonomija, decentralizacija, regionalizam, supsidijarnost, regionalna država, regionalna demokratija, novi evropski regionalizam, lokalna samouprava i dobra uprava, patriotizam i lokalpatriotizam, lokalna demokratija, sve do opštine i grada.

Ove teme, u ovoj, ali ne samo u ovoj njegovoj knjizi, za Jovana Komšića nisu samo proživljene, već i duboko promišljene i istovremeno umnogome obeležavaju njegov autorski identitet daju najveći doprinos političkoj nauci kod nas. Knjiga je teorijski veoma relevantna, u značajnoj meri aktuelna, referentna za politički kontekst u kojem je nastala, iako ga nadilazi na zavidnom teorijskom nivou.

<https://www.danas.rs/nedelja/socijalizacija-drzave-pre-etatizacije-drustva/>